

Biện pháp giáo dục phòng, chống bạo lực học đường thông qua dạy học môn Giáo dục công dân cho học sinh trung học cơ sở

Nguyễn Ngọc Dung*, Nguyễn Hà Phương**

*ThS. Trường Đại học Thủ đô Hà Nội

**Sinh viên Khoa Sư phạm Trường Đại học Thủ đô Hà Nội

Received: 16/8/2024; Accepted: 26/8/2024; Published: 06/9/2024

Abstract: School violence is receiving attention from parents, teachers, schools and the whole society. In Secondary schools, education on school violence prevention can be implemented through many different forms. In which, integrating education on school violence prevention through teaching subjects is a suitable form that can be implemented regularly in schools. Within the scope of this article, we mention some measures to educate on school violence prevention through teaching Civic Education for Secondary school students.

Keywords: School violence, Education of preventing school violence, Civic Education, Secondary school students.

1. Đặt vấn đề

Bạo lực học đường (BLHD) đang là vấn đề đáng quan ngại của toàn xã hội, đặc biệt là của ngành giáo dục. Đinh Ngọc Thông (2020) chỉ ra rằng các hình thức giáo dục (GD) phòng, chống BLHD được sử dụng đa dạng ở các trường THCS, trong đó “nổi trội và phổ biến hơn cả là hình thức thông qua tiết dạy môn giáo dục công dân (GDCD)” [4, tr64]. Có thể thấy, giáo dục về phòng, chống BLHD không chỉ dừng lại ở các hoạt động giáo dục độc lập mà còn có thể tích hợp vào việc dạy học các môn khác nhau, trong đó có môn GDCD. Tuy nhiên, việc tích hợp nội dung giáo dục này không được gây ảnh hưởng đến nội dung cơ bản và yêu cầu cần đạt mà Chương trình giáo dục 2018 quy định cho mỗi môn học, trong đó có môn Giáo dục công dân. Vì vậy, việc nghiên cứu đề xuất biện pháp tích hợp nội dung giáo dục phòng, chống BLHD trong dạy học môn Giáo dục công dân một cách khả thi và hiệu quả là vấn đề cần được đặt ra ở các trường THCS hiện nay.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số khái niệm

2.1.1. GD phòng, chống BLHD

Theo Điều 2, khoản 5 của Quy định về môi trường GD an toàn, lành mạnh, thân thiện, phòng, chống BLHD - ban hành theo Nghị định số 80/2017/NĐ-CP ngày 17 tháng 7 năm 2017 của Chính phủ BLHD là “Hành vi hành hạ, ngược đãi, đánh đập; xâm hại thân thể, sức khỏe; lăng mạ, xúc phạm danh dự, nhân phẩm; cô lập, xua đuổi và các hành vi cố ý khác gây

tổn hại về thể chất, tinh thần của người học xảy ra trong cơ sở GD hoặc lớp độc lập”. Cũng theo Văn bản này, tại Điều 6 đã xác định Phòng, chống bạo lực học đường bao gồm: “biện pháp phòng ngừa bạo lực học đường”, “Biện pháp hỗ trợ người học có nguy cơ bị bạo lực học đường” và “Biện pháp can thiệp khi xảy ra bạo lực học đường” [1, tr.106].

Theo Chương trình hành động phòng, chống BLHD ban hành theo Quyết định số 5886/QĐ-BGDĐT ngày 28 tháng 12 năm 2017 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục, phòng, chống BLHD có mục tiêu tổng quát là “chủ động phòng ngừa, phát hiện, ngăn chặn và kịp thời xử lý các hành vi vi phạm nhằm giảm thiểu BLHD”. [2, tr. 1]

Điều 6 theo Quy định của Chính phủ về môi trường giáo dục cũng xác định: “Phòng, chống bạo lực học đường bao gồm “biện pháp phòng ngừa bạo lực học đường”, “Biện pháp hỗ trợ người học có nguy cơ bị bạo lực học đường” và “Biện pháp can thiệp khi xảy ra bạo lực học đường” [3, tr. 5]. Như vậy, phòng, chống bạo lực học đường là phòng ngừa, phát hiện, ngăn chặn nguy cơ bạo lực học đường để không xảy ra và can thiệp, xử lý kịp thời khi xảy ra bạo lực học đường.

Từ khái niệm bạo lực học đường và khái niệm nêu trên, có thể định nghĩa GD phòng, chống BLHD là hoạt động có kế hoạch, có mục đích nhằm phòng ngừa, phát hiện, ngăn chặn nguy cơ xảy ra và can thiệp, xử lý kịp thời khi xảy ra các hành vi hành hạ, đánh đập, xâm hại thân thể, sức khỏe, lăng mạ và xúc

phạm danh dự... của HS trong môi trường học đường, gây tổn hại về thể chất và tinh thần cho HS.

2.1.2. GD phòng, chống BLHĐ thông qua môn GDCD

Giáo dục công dân là một môn học trong chương trình giáo dục phổ thông, tập trung vào việc trang bị cho HS những kiến thức, kỹ năng cơ bản về kỹ năng sống, đạo đức, pháp luật và xã hội. Mục tiêu của môn học là giúp HS hiểu biết về quyền và nghĩa vụ của công dân, phát triển ý thức trách nhiệm, tinh thần yêu nước và các giá trị đạo đức cá nhân.

Giáo dục phòng, chống BLHĐ thông qua dạy học môn GDCD là một hình thức của dạy học tích hợp. Theo Từ điển Giáo dục học, các tác giả cho rằng “*dạy học tích hợp là việc liên kết các đối tượng giảng dạy, học tập và nghiên cứu của cùng một lĩnh vực hoặc nhiều lĩnh vực khác nhau trong cùng một kế hoạch dạy học nhằm đạt mục tiêu chung.*” [5, tr. 383]

Trên cơ sở nội hàm khái niệm “Phòng, chống BLHĐ” và “Dạy học tích hợp”, chúng tôi đưa ra khái niệm về GD phòng, chống BLHĐ thông qua môn GDCD như sau *Giáo dục phòng chống bạo lực học đường thông qua dạy học môn GDCD là việc tích hợp các nội dung, kỹ năng và giá trị nhằm ngăn ngừa và giảm thiểu bạo lực trong trường học vào chương trình giảng dạy môn GDCD.*

2.2. Biện pháp giáo dục phòng, chống BLHĐ thông qua dạy học môn GDCD cho HS

Thứ nhất, lựa chọn nội dung phù hợp để tích hợp GD phòng, chống BLHĐ

Chương trình môn GDCD ở bậc THCS được thiết kế theo hướng tích hợp, liên môn, và gắn với thực tiễn cuộc sống, tạo điều kiện thuận lợi cho việc lồng ghép giáo dục phòng, chống BLHĐ vào các bài học. Khi lựa chọn nội dung lồng ghép, cần tuân theo các nguyên tắc sau: (1) Phù hợp với đặc điểm lứa tuổi HS THCS, đáp ứng nhu cầu và khả năng tiếp thu của các em; (2) Gắn với thực tiễn cuộc sống để giúp HS nhận thức rõ biểu hiện, hậu quả và cách phòng tránh bạo lực học đường; (3) Tạo hứng thú cho HS bằng cách thiết kế nội dung sinh động và hấp dẫn.

Ví dụ, ở chủ đề “Tự nhận thức bản thân” (GDCD – Lớp 6), giáo viên (GV) có thể lồng ghép để giáo dục phòng, chống bạo lực học đường dưới hình thức bạo lực ngôn từ thông qua trò chơi “Hãy viết lên lưng tôi”.

Để thực hiện trò chơi này, GV cần chuẩn bị: Giấy A4 và băng dính.

Cách tiến hành như sau:

- Mỗi HS tự viết tên mình lên góc trên của tờ giấy hoặc có thể vẽ biểu tượng nào đó cho mình vào góc của tờ giấy rồi dán vào sau lưng mình.

- Khi GV hô “Bắt đầu”, HS hãy di chuyển đến chỗ

những người khác ghi lên tờ giấy sau lưng họ những nhận xét bằng những tính từ ngắn gọn.

- Khi GV hô “Hết giờ”, HS trở về vị trí của mình và gỡ tờ giấy sau lưng để xem nhận xét của người khác về mình.

- HS trao đổi những nhận xét đó với GV, bạn bè.

Sau khi thực hiện trò chơi, GV đặt câu hỏi cho HS: Em rút ra điều gì qua trò chơi?

Mỗi người đều có bản sắc riêng, không ai là hoàn mỹ, ai cũng có những điểm đáng tự hào và những điểm yếu riêng. Chúng ta cần bình tĩnh, sáng suốt khi đón nhận những lời nhận xét, đánh giá của người khác về mình. Chúng ta chỉ nên tiếp nhận những ý kiến khách quan, chân thực còn những lời định kiến thì chúng ta chỉ nên tham khảo. Từ đó, GV lồng ghép giáo dục HS không nên có những lời nói, hành vi nhục mạ, xúc phạm đến những bạn trong lớp, bởi những lời nói đó chính là một trong những con dao vô hình làm tổn thương đến người đối diện. Đồng thời, đó cũng chính là một biểu hiện của hành vi bạo lực học đường – một hành vi đáng lên án tại trường học.

Thứ hai, áp dụng các PPDH tích cực để thiết kế hoạt động dạy học

Một yếu tố quan trọng quyết định đến hiệu quả giáo dục phòng, chống bạo lực học đường là phương pháp dạy học. Phương pháp dạy học tích cực, trong đó HS chủ động tham gia vào quá trình học tập dưới sự hướng dẫn của GV, giúp phát huy tối đa khả năng sáng tạo và hứng thú học tập. Các phương pháp này bao gồm thảo luận nhóm, đóng vai, trò chơi, dự án, nêu gương, và xử lý tình huống, giúp HS phát triển kỹ năng và năng lực cần thiết. Ví dụ, phương pháp nêu gương sử dụng các tấm gương thực tế để hình thành lòng nhân ái, và phương pháp xử lý tình huống giúp HS giải quyết vấn đề liên quan đến bạo lực học đường. Đặc biệt, phương pháp tổ chức hoạt động trải nghiệm giúp HS tự chiếm lĩnh kiến thức và điều chỉnh hành vi.

Để áp dụng phương pháp dạy học tích cực hiệu quả trong giáo dục phòng, chống bạo lực học đường qua môn GDCD, GV cần:

(1) Chuẩn bị kỹ nội dung bài học và xác định rõ mục tiêu.

(2) Tạo môi trường học tập tích cực, khuyến khích sự tham gia chủ động của học sinh.

(3) Sử dụng linh hoạt các phương pháp dạy học phù hợp với nội dung và đối tượng học sinh.

(4) Đánh giá kết quả học tập toàn diện, dựa trên cả thái độ và hành vi của HS trong quá trình học.

Ví dụ, khi dạy chủ đề “Ứng phó với tâm lý căng thẳng” (GDCD – Lớp 7), GV có thể sử dụng phương pháp trò chơi để giúp HS kiểm chế được cảm xúc khi nóng giận.

Trò chơi có tên là “*Dừng lại trước khi hành động*”. GV tổ chức trò chơi giúp HS rèn luyện thói quen suy nghĩ trước khi hành động bằng cách đặt những câu hỏi thật đơn giản liên quan tới nội dung bài học – bao lực học đường và yêu cầu HS không được trả lời ngay mà thực hiện nghi thức: nói “*dừng lại*”, hít thở một hơi thật sâu, sau đó mới trả lời câu hỏi.

Sau khi tổ chức trò chơi, GV đặt câu hỏi cho HS: Em rút ra điều gì từ trò chơi? Những hành động mang tính bộc phát thường để lại những hậu quả tiêu cực đối với bản thân và mọi người xung quanh. Việc rèn luyện thói quen dừng lại trước khi hành động giúp chúng ta có những quyết định phù hợp, giảm thiểu các hành vi bốc đồng, có thể gây tổn thương cho người khác. Chính vì thế, hãy học cách kiềm chế cảm xúc ngay từ bây giờ. Để khi thời gian trôi qua, các bạn HS sẽ không phải hối tiếc: “*Giá như lúc đấy tôi dừng quá nóng giận.*”

Thứ ba, xây dựng các tình huống liên quan đến BLHĐ gắn với cuộc sống thực tiễn của HS.

Việc lựa chọn và xây dựng tình huống khi dạy phòng, chống bạo lực học đường không phải là mới, nhưng để tình huống thu hút học sinh, GV cần chuẩn bị kỹ càng. Đầu tiên, tình huống phải phù hợp với nội dung bài học và mục tiêu giáo dục phòng, chống bạo lực. Thứ hai, tình huống phải phù hợp với nhận thức của HS và gần gũi với đời sống thực tiễn. Thứ ba, tình huống cần chứa đựng mâu thuẫn để gợi ra nhiều cách suy nghĩ và giải quyết khác nhau. Thứ tư, GV có thể cho các nhóm HS giải quyết cùng hoặc khác tình huống. Có ba loại tình huống theo phương pháp xử lý: tình huống định hướng cho HS nhận xét, định hướng cho HS đưa ra cách ứng xử, và tình huống cho trước cách ứng xử để HS lựa chọn.

Cụ thể, khi dạy chủ đề “Phòng, chống bạo lực học đường” (GDCC – Lớp 7), GV có thể sử dụng phương pháp đóng vai cho HS đóng vai tự giải quyết mâu thuẫn trong tình huống.

GV có thể tham khảo các tình huống sau:

Tình huống 1: Trong một trò chơi vận động, Linh vô tình khiến Lan bị ngã. Ngay lập tức Lan tức tối chửi bới và bạt tai Linh, mặc dù Linh đã thành khẩn xin lỗi.

Bố mẹ Linh biết chuyện, liền gọi điện trao đổi, nhắc nhở bố mẹ Lan. Sau vài ngày, Lan rủ thêm một nhóm bạn chặn đánh Linh trên đường đi học về. Lan còn đe dọa rằng sẽ đánh thậm tệ hơn nếu Linh còn nói với bố mẹ.

Nếu là Linh, em sẽ xử lý tình huống trên như thế nào?

Tình huống 2: Trong lớp, Huy là một HS giỏi toán còn An là một HS cá biệt, luôn đi trêu ghẹo, chọc phá

các bạn. Một hôm, An đòi mượn bài kiểm tra toán của bạn Huy để chép, Huy đã không đồng ý. Tan học, An rủ thêm một số bạn HS cá biệt để đánh huy. An còn dọa nếu không cho An chép bài mỗi ngày thì sẽ tiếp tục bị đánh. Nếu là Huy, em sẽ xử lý tình huống trên như thế nào?

Tình huống 3: Hôm nay, trên đường đi học về xảy ra một sự việc đáng buồn. Mấy bạn nữ lớp 9B đánh hội đồng bạn T chỉ vì lí do “trông thấy ghét”. Đáng buồn hơn nữa là một số bạn chứng kiến cảnh đó chỉ đứng xem, không ai can ngăn hay có ý kiến gì.

- Em có tán thành những hành vi trên không? Vì sao?

- Nếu chứng kiến sự việc đó, em sẽ có thái độ và xử lý tình huống trên như thế nào?

Thông qua việc GV xây dựng tình huống cho HS thực hành, HS sẽ có điều kiện để vận dụng linh hoạt các kiến thức lí thuyết, hiểu rõ và sâu hơn các khái niệm, mở rộng sự hiểu biết một cách sinh động, hấp dẫn mà không làm nặng nề khối lượng kiến thức của HS. Ngoài ra, giúp HS làm quen với cách giải quyết tình huống cụ thể ngay trong quá trình học tập ở trường và biết cách xử lý, phòng tránh các tình huống không may xảy ra xung quanh bản thân mình.

3. Kết luận

Việc phòng, chống BLHĐ đòi hỏi sự phối hợp chặt chẽ giữa gia đình, nhà trường và xã hội. Môn GDCC có vai trò quan trọng trong việc trang bị cho HS những kiến thức và kĩ năng cần thiết để nhận diện và ứng phó với BLHĐ. Việc tích hợp GD phòng, chống BLHĐ có thể được thực hiện một cách khả thi và hiệu quả bằng cách lựa chọn nội dung phù hợp để tích hợp GD phòng, chống BLHĐ; áp dụng các PPDH tích cực để thiết kế HỒDH và xây dựng các tình huống liên quan đến BLHĐ gắn với cuộc sống thực tiễn của HS.

Tài liệu tham khảo

[1]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2017). *Quyết định số 5886/QĐ-BGDĐT ngày 28/2/2017 Ban hành chương trình hành động phòng, chống bạo lực học đường trong các cơ sở giáo dục mầm non, giáo dục phổ thông và giáo dục thường xuyên giai đoạn 2017-2021*. Hà Nội.

[2]. Chính phủ (2017). *Nghị định số 80/2017/NĐ-CP ngày 17/7/2017 quy định về môi trường giáo dục an toàn, lành mạnh, thân thiện, phòng, chống bạo lực học đường*.

[3]. Nguyễn Thị Thúy Dung, *Phân tích nội dung các hoạt động phòng, chống bạo lực học đường ở trường phổ thông*, Tạp chí Giáo dục số 475.

[4]. Bùi Hiền, Nguyễn Văn Giao (2001). *Từ điển Giáo dục học*, NXB Từ điển Bách Khoa.